

Chesarie Râmniceanu după 230 de ani

Valentin Ciocan
valciocan@yahoo.com

O temă care a interesat și încă mai interesează multă lume, nu numai pe istorici, este aceea a rolului personalităților din istorie. Fără să ne angajăm într-o dezbatere pe această temă și fără să minimalizăm rolul oamenilor simpli în făurirea istoriei, trebuie să recunoaștem faptul că, în anumite momente, rolul personalităților a fost foarte important.

Elitele românești le găsim nu numai în domeniul politic și militar. Atunci când în plan politic și militar nu mai era posibilă lupta pentru independență și afirmare națională, aceasta era continuată în plan cultural de către elitele intelectuale. Este motivul pentru care istoricul Nicolae Iorga aprecia că **Istoria pentru începuturile românilor în Dacia**, a lui Petru Maior, „n-a avut pentru noi o mai mică însemnătate decât lupta de la Podul Înalt și că alături de marii voievozi învingători ai timpurilor eroice își găsesc locul vrednic descoperitorii și apărătorii drepturilor noastre istorice”¹.

În secolul al XVIII-lea, atunci când dominația străină asupra Principatelor române s-a accentuat, lupta pentru îndeplinirea idealurilor naționale a fost pregătită și susținută, în primul rând, în plan cultural prin activitatea cărturarilor din Țara Românească și Moldova care se împletea în chip fericit cu aceea a corifeilor Școlii ardelenice din Transilvania. O personalitate cu implicare puternică în cadrul societății românești din secolul al XVIII-lea a fost episcopul cărturar de la Râmnic, Chesarie, exponent de frunte al intelectualității bisericești de la noi. N-am ales întâmplător acest subiect. La începutul anului următor, pe 9 ianuarie se vor împlini 230 de ani de la trecerea în eternitate a acestei personalități remarcabile a iluminismului românesc.

Vicar și apoi episcop al Râmnicului începând cu anul 1771², desfășurând o activitate tipografică de excepție, înscriindu-se în spiritul reformator, iluminist al epocii, Chesarie se distinge prin interesul deosebit pentru istoria românilor făcând din prefețele la scrierile bisericești, tipărite de el la tipografia Râmnicului, adevărate lecții despre originea și evoluția poporului nostru.

Începând cu istoricul Nicolae Iorga și până la P.S. Gherasim, arhiepiscopul actual al Râmnicului³, a fost remarcat rolul lui Chesarie în dezvoltarea culturii românești și afirmarea identității naționale într-un moment dificil al istoriei noastre. Mai puțin se cunoaște faptul că vlădica de Râmnic a înțeles complexitatea „binelui cel de obște” de care aveau nevoie semenii săi angajându-se în activități ce depășeau cadrul limitat al bisericii.

Chesarie, diplomatul și omul politic

Martor al multor evenimente ce au frământat istoria spațiului românesc în secolul al XVIII-lea, vibrând la suferințele semenilor săi din Principate, înțelegând cauza acestora, Chesarie s-a simțit dator să se implice în rezolvarea problemelor complexe ale societății românești. Așa se face că îl întâlnim pe episcopul râmnicean

¹Nicolae Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea*, Vol. I, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1969, p. 13

²Chesarie devine vicar al Episcopiei Râmnicului în anul 1771, iar între anii 1773 – 1780 a fost episcop al Râmnicului.

³A se vedea recenta lucrare a arhiepiscopului Gherasim Cristea, *Istoria Eparhiei Râmnicului*, Editura Conphys, Râmnicu Vâlcea, 2009, p. 191, 192.

participant activ la evenimente politice și diplomatice care au influențat istoria Principatelor române.

Convins ca dominația turco-fanariotă constituie un pericol deosebit pentru români, Chesarie s-a implicat în lupta pentru îndepărtarea acestei dominații cu ajutorul marilor puteri creștine. Episcopul de la Râmnic a făcut parte din delegația Țării Românești care în anul 1770 s-a deplasat la Petersburg, la Curtea împărătesei Ecaterina a II a, pentru a-i exprima omagiul de credință și pentru a-i prezenta doleanțele țării. Biserica românească a fost reprezentată la nivelul cel mai înalt în delegația prezentă în anul 1770 la Petersburg prin mitropolitul Țării Românești, Grigore, dar și prin arhimandritul Filaret, urmașul lui Chesarie în scaunul episcopal de la Râmnic. Este și aceasta o dovadă a rolului intelectualității bisericești din Principate, în absența unei intelectualități laice capabile să trezească și să mobilizeze energiile unui popor aflat în suferință, dar capabil să-și afirme identitatea.

Cunoscător al limbii ruse, dar și al realităților geopolitice și al intereselor Principatelor române, Chesarie a avut un rol foarte important în delegația deplasată în Rusia, lăsând o bună impresie la Curtea Țarinei Ecaterina a II-a. Ca semn al aprecierii, a fost dăruit cu o cruce de aur. Viitorul episcop de la Râmnic a atras atenția autorităților ruse asupra sa din moment ce la ceremonia de numire a lui Chesarie în fruntea Episcopiei râmnicene a participat chiar feldmareșalul rus Petru Rumianțev. După puțin timp, Vlădica de la Râmnic i-a întors, cum se spune, vizita lui Rumianțev mergând, alături de Mihail Cantacuzino, la Iași, la cartierul general al feldmareșalului rus pentru a prezenta, din nou, dorința românilor de îndepărtare a stăpânirii otomane. Era în preajma păcii de la Kuciuk-Kainargi din anul 1774.

Se cunoaște acum că acțiunile politice și diplomatice ale boierilor patrioți români susținute, după cum am arătat, de către cei mai de seamă reprezentanți ai Bisericii, n-au rămas fără ecou. După 1774, statutul politico-juridic al Principatelor române s-a schimbat în sensul slăbirii ușoare a regimului dominației otomane, iar Chesarie de la Râmnic nu era străin de aceste schimbări. Potrivit afirmațiilor lui Nicolae Iorga, Chesarie chiar a scris o istorie a războiului ruso-turc din 1768-1774, folosită ca sursă de informare de către profesorul grec de la Iași Ambrosie Pamperis⁴. De altfel, episcopul râmnicen a rămas sub impresia rezultatelor, considerate pozitive, ale eforturilor depuse de boierii din Moldova și Țara Românească, concretizate în tratatul de pace de la Kuciuk Kainargi, semnat între Rusia și Turcia în anul 1774. Prefețele Mineiilor⁵ tipărite de Chesarie în tipografia de la Râmnic, constituite în adevărate lecții de istorie, evidențiază eforturile militare și diplomatice ale țărilor române, frământările politice din spațiul românesc susținute de un „cărturar patriot” încadrat și el în aceste eforturi⁶.

În orice ipostază l-am semnalat, Chesarie a fost, înainte de toate, un strălucit om de cultură al secolului său, un secol al luminilor și al luminării prin cultură.

Ideea de patrie la Chesarie

Rar întâlnită și nedefinită, ideea de patrie își găsește un contur mai clar în scrierile lui Chesarie, episcopul cărturar de la Râmnic.

⁴Nicolae Iorga, *op.cit.*, p. 431

⁵Mineiele reprezintă cântări bisericești specifice fiecărei luni calendaristice.

⁶Alexandru Duțu, *Coordonate ale culturii românești în sec. al XVIII lea*, Ed. pentru literatură, București, 1982, p.21.

Cei mai numeroși locuitori ai ținuturilor românești, țărani, nu puteau să înțeleagă, atunci, în secolul al XVIII-lea, necesitatea iubirii de patrie deoarece nu aveau noțiunea de patrie⁷.

Pentru ei, „patrie” înseamnă moșie. Cum țărani nu au moșii, nu au nimic ce ar putea iubi în sensul iubirii de patrie. Vremurile glorioase în care țăranul făcea din unealta lui armă și la chemarea voievodului era gata să-și dea viața pentru apărarea țării, trecuseră demult. În sufletul țăranului obidit, amintirea străbunilor și a vremurilor de glorie a acestora s-a stins încet, încet. În secolul al XVIII-lea, termenii de „români”, sau „valahi” și-au pierdut înțelesul glorios. Boieri pământeni, marginalizați de regimul turco-fanariot, dominați de boierii greci, ascund ca pe o rușine numele țării lor.⁸ Omului simplu nu-i mai vorbește nimeni despre străbunii săi, nimeni nu l-a învățat să citească, nu știe când a venit pe lume, al cărui urmaș este și care au fost faptele înaintașilor săi.

Chesarie se angajează să rezolve și această delicată problemă. El folosește frecvent termenii „patrie” și „patrioți” pentru binele cărora, după spusele episcopului luminist de la Râmnic, acționează și mitropolitul Grigorie care, „văzând pe patrioții săi” lipsiți de slujbele sfinților în limba română, „s-a îndemnat” să talmăcească acele cărți trebuincioase.

Vlădica de la Râmnic este un slujitor al bisericii și nu părăsește convingerea sa religioasă. El știe, însă, că nu numai rugăciunile sfinților, ci și acțiunile energice militare și diplomatice ale „patrioților” au făcut „ochiul blând al împărăției asupra ticăloasei patrii⁹”. Spunând „ticăloasei patrii”, Chesarie se gândește la situația dificilă a țării, la frământările puternice din interiorul ei, putând fi și un reproș la adresa conducătorilor vremelnici care nu sunt incapabili să redea libertatea și prestigiul pe care-l dorea poporul. Pentru cărturarul râmnicean, „patrie” înseamnă tot ceea ce este pământ românesc, iar „patrioți” sunt locuitorii acestui pământ care vorbesc limba românească.

Folosită în istoria povestită în prefețele Mineiilor, preluată în cadrul slujbelor bisericești de către preoții care citeau aceste slujbe, ideea de patrie începe să prindă contur și la oamenii simplii. Putem aprecia, astfel, drept rod al strădaniei lui Chesarie, celebra definiție a patriei data, câteva decenii mai târziu, de către un alt mare patriot român, Tudor Vladimirescu: „patria se chiamă norodul, iar nu tagma jefuitorilor”. Tot aici putem aminti cuvintele unui episcop, ales pe la 1825, care și-a luat drept temă a primei sale predici „patria”: „...trebuie înainte de toate să ne slujim patria. Biserica are datoria să-și încheie toate strădaniile sprijinirii patriei¹⁰”.

Ideea de patrie se răspândește și în același timp este înțeleasă în adevăratul sens în perioada postchesariană. Pentru un adevărat patriot, iubirea de patrie trebuie să fie pe același plan cu iubirea de Dumnezeu.

Într-un scurt articol de revistă nu poate fi cuprinsă, departe de mine gândul, personalitatea complexă a cărturarului iluminist de la Râmnic, Chesarie. Acest scurt articol își propune doar să atragă atenția asupra acestei personalități complexe, la 230 de ani de când înceta să mai slujească „folosul ce de obște”.

⁷Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România*, Editura Univers, București, 1982, p.21

⁸*Ibidem*, p. 22

⁹Ion Bianu, Nerva Hodoș, *Bibliografia română veche*, tom II, Ed. Academiei Române, București, 1910, p. 216

¹⁰Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p. 39.

Summary

In January 1780, 230 years ago, it passed into eternity Chesarie, the Bishop of Ramnic. Recognizing the role of the intellectual elites in the evolution of the society, and remarking Chesarie of Ramnic as an important representative of the Romanian intellectuals of the eighteenth century, I considered it was necessary a call to memory. This article is an invitation to explore the Romanian history of the eighteenth century. It is, at the same time, an attempt to illustrate the complexity of the era, called by Nicolae Iorga "Chesarie's age" and the age of the personality of the enlightened bishop from Ramnic, Chesarie: vlada, patriot, diplomat, scholar.

Bibliografie selectivă

1. Bianu Ion, Hodoș Nerva
2. Cristea Gherasim
3. Djuvara Neagu
4. Duțu Alexandru
5. Duțu Alexandru
6. Duțu Alexandru
7. Duțu Alexandru
8. Eliade Pompiliu
9. Iorga Nicolae

Bibliografia română veche, Ed. Academiei Române, București, 1910

Istoria Eparhiei Râmnicului, Ed. Comphys, Rm. Vâlcea, 2009

Între Orient și Occident, Ed. Humanitas, București, 1995

Coordonate ale culturii românești în sec. al XVIII-lea, Ed. pentru Literatură, București, 1968

Cultura română în civilizația europeană modernă, Ed. Minerva, București, 1978

Sinteză și originalitate în cultura română (1650-1848), Ed. Enciclopedică Română, București, 1972

Cărțile de înțelepciune în cultura românească, Ed. Academiei RSR, București, 1972

Influența franceză asupra spiritului public în România, Editura Univers, București, 1982,

Istoria literaturii române în sec. al XVIII-lea, vol. I, II, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1969.